

DİLBİLİM TARİHİNE BİR BAKIŞ

Doğan Aksan

Hiç kuşku yoktur ki, düşünme, düşündüğünü uygulama, yaratma, yenilikler ortaya koyma bakımından dünyadaki bütün yaratıklardan değişik nitelikler, yetenekler taşıyan, insanoğlu dur. Bu nitelikleri, onun aynı zamanda konuşan bir yaratık olmasını sağlamış, toplum halinde yaşayan insan, *dil* denen kurumu da ortaya koymuştur*.

Toplum halinde yaşayan insan, mutlaka çok eskiden beri *dil* adını verdiğimiz kurum üzerine de düşünmüş, zihin yormuş olmalıdır. Nitekim, dünyada konuşulan dillerin en eskisinin bangİsİ olduğu konusunda daha l. ö. VII. yüzyılda Mısır hükümdarı PSAMMETİK tarafından bir deney yapıldığı nakledilmektedir (bkz. Dİlin Doğuşu bahsi).

Yeryüzünde dili ele alan çalışmaların bilinen en eskileri Eski Hint'e, Eski Yunan'a kadar uzanır. Dil konusuna ve dilin işlenmesine yönelmede başlıca iki etken rol oynamıştır. Bunlardan ilki, dindir. Dualara ve dinle ilgili metinlere gösterilen özenin dil çalışmalarını kamçilediğini söyleyebiliriz. Bilindiği gibi, bir duanın yanlış okunması, yanlış değerlendirilmesi hiçbir dinde hoş karşılanan, doğru bulunan bir şey değildir. Kutsal kitapların, dine ilişkin metinlerin kuşaktan kuşağa doğru aktarılabilmesi için çaba harcanmaya başlanmış, birtakım yazım ve okuma kurallarının konmasına çalışılırken de dilbilgisi kavramları belirmiş, bunlar üzerinde duı.nak gerekmiştir.

Eski Hint'te, HİBt edebi dilinin en eski ürünleri olan ve l.ö. X.yüzyıldan önceye ait olması gerektiği kabul edilen dini bilgi derlemeleri *Veda'lann* yanlış saptanmasından, hatalı okunmasından ve zamanın aşınmasına uğramasından kaçınmak için çaba sarf edilmiştir.

l.Ö.V. yüzyılda yaşadığı anlaşılan ünlü Hint dil bilgini Pd/iini, Sanskritle ilgili 4000 kadar kuralı ve söz varlığına ait yazılan bir araya getiren bir dilbilgisi kitabı bırakmıştır⁹, l.ö. IV. yüzyılda yaşamış bulunan ve *Nirukta* adlı ünlü bir kitap yazmış, olan *Yâska ise* kökenbilgisi

24 Hayvan dili komı-u, aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

25 L.Bloomfield (*Lanşuage*, 1933 basımı, s. 11} bu yapıtı insan zekâsının en büyük anıtı*'ından biri olarak kabul s der.

konusu üzerinde durmuş, sözcüklerle nesnelere arasında ses açısından ilişki bulunup bulunmadığı sorununu da incelemiştir. Bu iki bilgiden çok daha önce Eski Hint'te birçok kimsenin çalıştığı, köklü bir dilbilgisi geleneğinin yerleştiği, hatta kuzeyde ve güneyde olmak üzere iki dilbilgisi okulunun var olduğu anlaşılmaktadır¹. Hint gramercilerinin varlıkları yargılar ve koydukları bazı terimler bugün bile önem taşımakta, yer yer kullanılmaktadır.

Eski Yunan'da, î.ö. VI. yüzyıldan başlayarak dilbilgisi, dilbilim ve bugünkü dil felsefesinin çerçevesi içinde gördüğümüz konular, incelemeler ve tartışmalarla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çok uzun süre tartışılan konuların başında sayabileceğimiz dilin doğuştan ya da doğal mı (*physei*, <*pûa6t*), yoksa insanlar tarafından konma, yapma mı (*tke-seî*, *Giceî*) olduğu sorundur. Eski Hintte Yds&a'nın da ele aldığı" bu sorun, dünyadaki nesnelere bunların anlatımına yarayan dil öğeleri (sözcükler) arasında bir ilişki olup olmadığı sorusuna gelip dayanıyor, dil denen şeyin özünün, varlığının açıklanmasına yöneliyordu². Eski Yunanda Platon (İ.Ö. 427-347) *Kratylos ya da Adların Doğruluğu üzerine* adlı yapıtında aynı sorunu, konuşturduğu üç kişinin ağzından tartışmıştır. DİL ve gerçek, daha doğrusu, dilin kaynağı, doğuşu konusuna böylece değinen Platon, aynı zamanda dil felsefesinin önemli sorunlarından birini ele almış, bu anlam ilk bağımsız ürününü vermiş oluyordu". Platon, bu çerçevede içinde sözcüklerin kökenleri sorununu da uzun uzadıya kurcalamıştı.

Eski Hintteki dilbilgisi çahşmalarından sonra ve onlardan bağımsız olan Eski Yunanda dilbilgisi kavramlarının belirmesi, birtakım kuralların konulması, daha çok, ünlü düşünür ARİSTO (î.ö. 384-322) çağında olmuştur. ARİSTO birçok dil konularını ele almıştı. Örneğin

26 öteki bilgiler ve Sanskrit üzerindeki çalışmalar için bkz. Abdin itil, *Sanskrit Kılavuz* 24, Ankara, 1963, s.1-21.

27 Bununla bkz. R. Hulusi Özdeni, *Dil Türeyiş Teorilerine Toplu Bir Bakış*, Ankara, 1944, a. 10; Nevin Selen, *Nesnelerle, onlara verilen isimler arasında, o nesnenin özelliğine uygun bir ses uyumu var mıdır?*; AÜDT.CF. Dergisi XXV (1967), Nr.3-4, s. 115-120; ayrıca Nevin SeJen - Orhan Oğuz, *Lautmalerei: Annales de l'Univeraitö d'Ankara*, XIII (197-1), 19-46
Doğan Aksan, *Anlambilim ve Türk Anlambilimi*, a.21-22; Doğan Aksan, *Anlam Elinine giri?- anlam değişimleri, I: TDAY. Belleten* 1965, a. 168.

28 Leroy, B. 5; Arens, 3.5 ve Ötesi, Başkan, s.9 ve ötesi.

29 Kratylos'un Türkçe çevirisi Millî Eğitim Bakanlığı Yunan Klasikleri arasında yayımlanmıştır. (Suat Yakup Baydur çevirisi, İstanbul, 1944). Kratylos'un, Platonun dil ve bilgi felsefesindeki yeri üzerinde duran bağımsız bir inceleme olarak şu kitabı salık verebiliriz. J. Derbolav. *Der Dialog "Kratylos" im Rahmen der platonischen Sprach und Erkenntnisphilosophie*, Saarbrücken, 1953.

dil seslerinin öğt^ri ona göre üç türlü idi: "Sesliler", "yarı sesliler" ve "sessiz harfler" (*mutae*). Hece, ARİSTO'ya göre, "sessiz harfler"den ya da "yarı sesliler" den ve "sesliler"den oluşan anlamsız bir ses birleşimiydi¹⁴. ARİSTO, bugün *ad*, *eylem*, *i/geç*, *durum* gibi, sözcük türleri ve dilbilgisi kategorileri diye bildiğimiz birtakım kavramları da ilk olarak saptayan kimsedir. Düşünür, bu kavramlar arasında *ad* (*onoma*) ve *eylem*'i (*rhema*) ayrı tutmuştu. Çünkü ona göre bu kavramlar, yalnızca düşünme işlemlerinde bağlantıyı sağlayan öteki öğelerin (*syn-desmoi*) tersine, kendiliklerinden anlam taşıyan öğelerdi¹⁵.

Eski Yunanda, dilin düşünceyle ilgili yönleri ve sorunları üzerindeki çalışmalar ARİSTO'dan Önce olduğu gibi, sonra da sürdürülmüştür. Sözcüklerle nesnelere arasındaki ilişki konusunda çok uzun süren tartışmalar, dilbilimde birbirine karışık iki görüş halinde belirmekte, bu iki görüşün temsilcileri *analojistler* ve *anomalistler* adıyla anılmaktadır. Analojistler dilin, doğanın bir sunusu, doğal, temelde kurallı ve mantığa dayanan bir varlık olduğuna inanıyorlar, anomalistler bunu reddediyor, dil yapısının kuralsızlığı ilkesini benimsiyorlardı¹⁸.

Yunanlıların Mısırda, iskenderiye'de kurdukları *İskenderiye Okulu* İ.Ö. III. ve II. yüzyılda Yunan metinleri üzerine eğilmiş, bunun yanı sıra, dilbilgisi alanında önemli çalışmalar yapmıştı. Bu çevrede yetişen ve İ.Ö. II.-I. yüzyılda yaşayan DIONYSIOS THRAX, batıdaki geleneksel dilbilgisi kitaplarının ilk örneği sayılan bir Grek dilbilgisi hazırlamıştı. *Tekfine Grammatike* adındaki bu kitap, kendisinden önceki ve günündeki çalışmaların sonuçlarını bir araya getiren ve aşağı yukarı 400 yıllık çabaların ürünü sayılabilecek olan bir derlemeydi. Daha sonraları (İ.S. II. yüzyıl) iskenderiyeli APOLLONIOS DYSKOLOS'un önemli bir sözdizimi kitabı meydana getirdiğini görüyoruz.

Romalılarda dilbilgisi üzerindeki çalışmalar daha çok Yunanlıların etkisinde ve onların yaptıklarını tamamlayıcı nitelikte olmuştur. Romalı dilciler arasından özellikle VARRO (İ.Ö. I. yz.), *De lingua latina* adlı Latin dilbilgisiyle anılmaya değer. VARRO kitabında aynı zamanda kökenbilgisiyle de uğramıştır.

Eskiçağ ile yeniçağ dilciliği arasında köprü sayılan kitaplar arasında DONATUS'un (IV. yüzyıl) *Arş grammatica'si* ve VI, yüzyılda Bizansta PRISCIANUS'un hazırladığı *Instıtutiones rerum grammaticarum.* adlı

30 Arena, b.12.

31 Ivif, § 10.

32 Bloomfield, 9.4; Leroy, s.6; Ivifi, § 9.

kitap belirtilmelidir". Her ikisi de ortaçağda uzun süre elden bırakılmamıştır.

Dilciliğin doğu dünyasında da önemli ilerlemeler kaydettiği ve seçkin temsilcileri olduğu göze çarpar. Yukarıda değindiğimiz Hint dil bilginlerinin çabalarından başka Arap dilcilerinin de Önemli İncelemeler ortaya koyduklarını görüyoruz. Doğu dünyasında özellikle dilbilgisi, sesbilim, sözlükbilgisi ve metin açıklamaları konularında derin araştırmalara girişilmiştir; VIII. yüzyıldan Önce de köklü bir dilbilgisi ve dilbilim geleneği olduğu anlaşılmaktadır. VIII. yüzyılda Basra okulunun en Önemli bilgini SİBEVEYHÎ Arapçanın en geniş ve sağlam dilbil-gisini meydana getirmiştir¹⁸. *El Kitâb* adıyla anılan bu tanınmış yapıt, bugün de değerini yitirmemiştir.

XI. yüzyılda Karahanlı Türkleri arasında yetişen KÂŞGARLI MAHMUT, bugünkü ölçülerimize göre de çok değerli bir Türkolog ve iyi bir sözcükbilimciydi. Onun anıtsal kitabı *Divanü Lûgat-it-Türk'ü.n* değeri yalnızca, gününün Türkçesi üzerinde bize sunduğu bilgilerden gelmiyordu. Kitabının geniş çerçevesi içinde KÂŞGARLI MAHMUT, Karahanh lehçesi ve öteki Türk lehçelerinin söz gereçlerini ve kurallarını titizce düzenlemekle kalmamış, onu örneklerle canlandırmış, aynı zamanda dilimizin Arapça karşısındaki gücünü de belli etmiştir.

Ortaçağda batıdaki dilcilik çalışmalarına gelince, bir kilise dili olarak Latince'nin çok geniş çevrede ve geniş çapta öğrenilmesi sonucunda bu çağdaki dilciliğin, daha çok Latince okuma kitaplarına, dilbilgisi ve sözlüklerine ağırlık verdiğini görüyoruz. Hazırlanan dilbilgisi kitapları arasında en etkili olanı, Alexander de VILLA-DEFnin, 1199 tarihini taşıyan yapıtıdır.

Yeni çağa yaklaşırken ünlü italyan şairi DANTE ALIGHIERI'nin yazdığı *De vulgari eJoquentia*¹⁹ adlı yapıt, dilciliğin ufuklarını genişletmiştir, DANTE, kitapta dille ilgili çeşitli konuları ele alıyor, dünyadaki yaratıklar arasından yalnız, insanın konuşma yeteneğine sahip olduğuna değmiyor, dilin ne olduğu sorusunu (III. bölüm) çağının skolastik düşünce çerçevesinde cevaplandırmaya çalışıyordu.

Konuşan ilk İnsanın dudaklarından çıkan ilk sözlerin ibranca olduğunu söyleyen DANTE (VI. bölüm) böylece, sonradan birçok bilginin

33 Bloomfield, s.6; Arena, s.29-30. Arena, Priscianus'un çalışmasının 18 kitapları olan bir yapıt olduğuna, bunlardan ilk 16'sının ses ve biçim bilgisine, son 2'sinin de sözdizimi ve yapı ya ayrıldığına değinmekte, kitabın uzun, yararsız tekrarlarla dolu olduğunu belirtmektedir.

34 Bu konuda geni? bilgi için bkz. *islâm Ansiklopedisi*, X, 578 ve ötesi.

35 'Halkın belagati üzerine'.

yaptığı gibi, dünyada en eski dilin ibranca olduğunu belirtmiş, dillerin çeşitliliği ve Avrupa dilleri üzerinde durmuştu²⁰. DANTE, Avrupa dillerini üç öbekte toplamış, italyanca, Fransızca ve Provansal arasındaki akrabalığı saptamış, italyan lehçelerinin Latinceye üstünlüğünü savunmuştur.

Ortaçağda yeni ülkelerin, dolayısıyla yeni dillerin de tanınmaya başladığını görüyoruz. Yeni dillere olan ilgi ve bunların incelenmesi yeniçağda daha da artmış, kılâp basımının genelleşmesi yeni dillerle ilgili sözlüklerin, çokdilli sözlüklerin ve dilbilgisi kitaplarının geniş ölçüde yayılmasını sağlamıştır. Bilim adamlarının yanı sıra gezginler, misyonerler dünyanın dört yanından gereçler toplamışlar, bunlarla il-gilî incelemeler, raporlar hazırlamışlardır.

XVII. yüzyılda dilbilgisi çalışmaları, sonraki yüzyıllarda da etki sini sürdüren ve yankısı dyuyulan önemli bir ilerleme sağlamıştır: *Port Royai Dilbilgisi*²¹. Paristeki *Port Royal* Okulu öğrencileri için hazırlanan ve konuşma sanatı kurallarını, Fransızcayla ilgili birtakım gözlemleri sunan bu kitap dil olaylarını ve dilbilgisi kavramlarını da açıklıyordu. Port Royal Dilbilgisinin ilgi çeken yönü, bütün dillerde (aslında Yunanca, Latince ve Fransızcaya dayanılmıştır) ortak olan mantık temellerini saptamaya çahşmasıydı. Bu çevredeki dİlcile/ özellikle, dilî mantıkla bağdaştırmaya, başka diller için de geçerli birtakım ilkelere varmaya çabalamışlardır.

Dilin düşünce yönü, düşünceyle insan ruhu ve zihniyle ilgisi konusu XVII. yüzyıldan başlayarak yeniden önem kazanmış, düşünürler ve dilciler bu alanda, belirtilmeye değer yargılar getirmişlerdir. Bugün genel dilbilim çerçevesi içinde ele alınan ve yeri geldikçe değinecek olduğumuz birçok konular bu evrede yeniden kurcalanmıştır. XVII. yüzyılda ingiliz düşünürü Francis BACON, XVIII. yüzyılda Alman düşünürleri LEIBNIZ, HERDER ve daha sonraları Wilhelm von HUM-BOLDT, bu konuları işleyenlerin başlıcalarıdır.

XVIII. yüzyılın başlarında, bir yandan dünyadaki dillerin sınıflandırılması ve incelenmesiyle uğraşan G.W. LEIBNIZ, bir yandan da dilin düşünceyle ilişkisi konusuna eğilmiştir. LEIBNIZ dilin nitelikleri, doğuşu üzerinde durmuş, dili insan zihninin aynası saymıştır. Bilgin, dil Öğelerinin anlam açısından doğru çözümlenmesinin, zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey olduğunu ileri sürüyordu".

36 Arena, s.40-46.

37 *Grammaire generale et raisonnee*, Paris, 1660.

38 *Die pkilotophischen Schriften*, III, Berlin, 1875,9.313; bkz. Arens, s.82.

DİL üzerindeki çalışmalar her evrede olduğu gibi, yeniçağda da düşünce akımlarının etkisinde ve doğrultusunda yürütüldü. XVIII. yüzyılda J.G. HERDER de dilin doğuşu, kaynağı üzerinde durdu. Yeni tanınan ülkelerin dillerinin incelenmesine önem verilen bu yüzyılda ünlü düşünür Wilhelm von HUMBOLDT'uu, Cava adasındaki *Kavi* dili üzerindeki geniş incelemesinin giriş bölümü, dil denen kurumun birtakım önemli niteliklerinin ortaya konulmasına da olanak sağlamıştır³³, Humboldt'un, bu çalışmasında dilin bir yapıt, yapılmış, bitmiş bir iş değil, sürekli bir eylem olduğunu ileri sürerek ispatladığını görüyoruz. Humboldt aynı zamanda, her dilin ayrı bir iç yapısı olduğunu, ulusların dünya görüşlerinin en iyi biçimde, onların dilindeki sözcüklerden izlenebileceğini ortaya koymuş, günümüze kadar gelen bir görüşün, bir akımın temellerini atmıştır.

XIX. yüzyıl, diller arasında, daha Önceki yüzyıllarda ilgiyi çeken, farkına varılan yakınlıkların sağlam temellere oturtulduğu, *karşılaştırmalı dilbilimcin* Franz BOPP tarafından, dilbilimin bir dalı olarak ortaya konulduğu çağdır. Daha önceleri SASSETTI, SCALIGER, LEIBNIZ gibi araştırmacıların gün ışığına çıkardıkları benzerlik ve yakınlıklar, dün yada birtakım dil ailelerinin varlığını belli etmiştir. Hindistan'dan İzlanda'ya kadar uzanan çok geniş bir alanda konuşulan pek çok dilin bağlı olduğu *Hint-Avrupa dil ailesi* (bu konuya bkz.), XVIII. yüzyıl sonlarında Hindistan'da Sanskrit'i inceleyen JONES gibi, RASK, BOPP, GRIMM, SCHLEICHER gibi araştırmacıların çabalarıyla kesinleşmiştir. Dilimizin içinde bulunduğu *Altay dilleri* grubunun varlığı da bu yüzyıl da belli olmuş, bu grupla *Ural dilleri* arasındaki yakınlıklar incelenmiştir.

XX. yüzyıl, dilcilikte önemli gelişmelerin görüldüğü, ilke sayılabilecek yargıların yerleştiği bir çağın başlangıcıdır. Bu gelişmelerin, yerleşen yargıların birçoğunu, ünlü İsviçreli dilbilimci Ferdinand de SAUSSURE'e borçluyuz. Dilin başlıca niteliklerine, o zamana değin iyice anlaşılamamış çeşitli yanlarına, çeşitli sorunlarına sağlam kanıtlarla açıklık ve çözüm getiren SAUSSURE'ün kuramı, aynı zamanda dilbilimin ne olduğunu belirleyerek hangi doğrultularda yürütmesi gerektiğini gösterir. Bilginin, ayrıntılarına ilgili bahislerle değinecek olduğumuz kuramı, 1907-11 yılları arasında Cenevre Üniversitesinde verdiği derslerde

23 Humboldt'un kitabı *Die Kavissprache auf der Insel Java* adını taşır (3 cilt, Berlin, 1836-39). Bu kitabın başında yer alan inceleme "insan dil yapısının farklılığı ve onun, insan türünün manevi gelişmesindeki etkisi üzerine" (*Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechtes*) başlığı altında yayımlanmıştır.

oğunlaşarak sonradan, iki öğrencisi tarafından, *Cours de linguistique generale* adıyla yayımlanır (Paris, 1916)=4.

SAUSSURE ile yeni ufuklara, yeni doğrultulara ilerleyen dilbilim, günümüzde büyü könem kazanmıştır. Bundan sonraki bölümde göreceğimiz gibi, dilcilik çok geniş alanlara yayılmış, kendi içinde birçok dallara ayrılmıştır.

Günümüz dilbiliminin yaygın akımı *yapısal dilbilim*"dir (*linguistique structurale, structural linguistics, strukturelle Sprachwissenschaft*). Bu akımın temellerinin de SAUSSURE tarafından atıldığını, daha doğrusu, SAUSSURE kuramından yararlandığını söylememiz gerekir.

Yapısal dilbilimin yüzyılımında, üzerinde ilerlediği yollar, geçirdiği aşamaları ayrı ayrı bölümlerde gözden geçirecek olmakla birlikte, ana doğrultuları burada kısaca göstermek istiyoruz*".

XX. yüzyılda SAUSSURE'ü izleyen ve onun kuramına katkılarda bulunan *Cenevre Okulu* bir yana bırakılırsa, yapısal dilbilimin başlıca, aşağıdaki okullar çevresinde ve doğrultusunda çalışmalar yaptığı söylenebilir:

Bunlardan ilki, *Prag Okuludur* (*PraSky lingvisticky krouzek, Cerele Linguistique de Prague*), 1926'da kurulmuştur. *Kopenhag Okulu* adı verilen ikinci bilim çevresi ise, daha çok *glossematik* terimiyle anlatılan ve dili bir matematik sisteme yaklaştıran görüşün, yöntemin yayıcısıdır^{1*}.

Kimi dilcilerin²⁷ *Amerikan Dilbiliminin Başlangıç Dönemi* saydıkları ve BOAS, SAPIR ve BLOOMFIELD gibi dilcilerin yetiştiği dönemde yapısalcılığın Amerika'da etkin bir biçimde yaygınlaştığını görüyoruz. Bu bilgiler ve özellikle BLOOMFIELD, *betimlemeli (descriptive)* dilbilimin tutunmasını, yerleşmesini sağladılar.

39 "Genel dilbilim dersleri" adı altında çeşitli baskılan yapılan, birçok dile çevrilen bu kitabın başlıca bölümlerinin geniş ve açıklamalı Türkçe özetini Berke Vardar'ın *Ferdinand de Saussure ve Dilbilim Kavramları*" adlı kitabında (istanbul, 1971) yer almaktaydı. Berke Vardar, ya pıtı yeniden ele almış, açıklamalar da ekleyerek yeniden çevirmiştir. Bu çevirinin 1. cildi *Genel Dilbilim Dersleri I* adıyla, Türk Dil Kurumu yayımları arasında basılmıştır (1976); (II; 1978).

40 Yapısal dilbilim konusunda geniş bilgi edinilebilecek kaynak olarak yer yer değişik çalışmalarını göstereceğiz. Burada yalnız, Önemli birkaç kitabı belirtmek istiyoruz: Z. S, Harris, *Structural Linguistics*, Chicago, 1951 (8. basımı: Chicago-London, 1969); G.C. Lepschy, *La Linguistica Strutturale*, Torino, 1966 (Almanca'sı *Strukturelle Sprachwissenschaft*, München, 1969); Ju.D. Apresjan, *Ideen und Methoden der modernen strukturellen Linguistik*, München, 1971; Türkçe olarak, özellikle Özcan Başkan, *Linguistik Metodu*, istanbul, 1907; Sirheylâ Bayrav, *Yapısal Dilbilimi*, istanbul, 1969.

41 Bu okullar, tezleri ve çalışmaları konusunda geniş bilgi için bkz. Lepschy, s.g.y.

42 örn. Lepschy, s.68 ve ötesi.

Betimlemeli dilbilim, tarihsel gelişmeleri bir yana bırakarak belli bir dilin belli bir süre içindeki çeşitli niteliklerini ortaya koymaya yönelik, bunu yaparken ilkeler koymaktan çok, dilin o günkü durumunu saptamaya çalışan bir dilbilim yöntemi ve alanıdır. Bu niteliğiyle betimlemeli dilbilim, aşağıda ele alacağımız eşzamanlı yöntem uyar.

Bilinmeyen, tanınmayan dillerin, Kızılderili dillerinin- incelenmesi yolu ile betimlemeli dilbilimin temellerini atan BOAS, öğrencisi SAPIR ve BLOOMFIELD'den sonra, XX. yüzyılın ikinci yarısında Amerika'da yeni bir dönemin başladığını, yeni bir okulun etkinleştiğini görüyoruz.

1957'de yayımlanan *Syntactic Structures* adlı kitabıyla N.CHOMS-KY dilde sözdizimine ağırlık vermiş, yapısalcılığın yeni bir doğrultusu olan *üretimsel dilbilgisi** nin temellerini atmıştır. Bu tür dilbilgisi *kulla-m-m'a* ağırlık veriyor, bundan yararlanarak bir dildeki doğru tümce kuruluşlarını belirleme amacını güdüyordu. Bir başka deyişle, dil çalışma alanında dilin *çekirdek* Zumce'leri saptanıyor, bunlardan türetebilen yeni tümce türlerinin, daha doğrusu, çeşitli dö'nüjüm'lerin elde edilmesine çalışılıyordu. Bu temel üzerine yürütülen çalışmalar ve bildirişmeyi, insan dilini bu açıdan çözümleyen incelemeler günümüzde *üretimsel-dönüşümlü* dilbilim adıyla bütün dünyaya yayılmış, yerleşmeye başlamıştır. Gerek bu doğrultudaki çalışmalar, gerekse değişik alanlardaki inceleme ve araştırmalar üzerinde, bundan sonraki bölümlerde duracağız.

Kaynak : Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay. : 439, Ankara, 1995